

Admiterea cererii de recuzare a judecătorului pentru lipsă de empatie. Notă critică**Lect. univ. dr. Cristi Danileț**

Facultatea de Drept, Universitatea „Petre Andrei” din Iași

Rezumat: Studiul analizează critic extinderea motivelor de recuzare a judecătorului dincolo de sfera strict procesuală, prin raportare la criteriile axiologice precum empatia sau discursul public al magistratului. Cercetarea pornește de la o încheiere a Curții de Apel București prin care a fost admisă cererea de recuzare a unui judecător, pe baza unei suspiciuni rezonabile de lipsă de imparțialitate, dedusă nu din conduita procesuală concretă, ci din declarații publice privind rolul empatiei judecătorului în procesul penal.

După noi, prin hotărâre se face o confuzie conceptuală între empatia judiciară – ca virtute profesională și instrument cognitiv al deliberării – și imparțialitatea procesuală, ca garanție juridică verificabilă. Asimilarea acestora deturneză recuzarea dintr-un mecanism de protecție a procesului echitabil într-un instrument de selecție axiologică a completului de judecată.

Metodologia utilizată combină analiza jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului și a Curții Constituționale cu exegeza doctrinară și evaluarea critică a raționamentului judiciar. Rezultatele evidențiază lipsa unei analize concrete a declarațiilor judecătorului recuzat, existența unui salt logic nejustificat și riscul instrumentalizării recuzării împotriva judecătorilor fermi și vocali, cu efect de inhibare asupra libertății de exprimare, contrar jurisprudenței europene. Studiul concluzionează că empatia ține de calitatea actului de judecată, controlabilă prin motivare și căi de atac, nu de sfera incompatibilităților procesuale.

Cuvinte cheie: recuzare; empatie judiciară; convingerea judecătorului; aparența de imparțialitate; libertatea de exprimare.

Judicial Recusal for Alleged Lack of Empathy. A Critical Note

Abstract: This study offers a critical examination of the expansion of judicial recusal grounds beyond their strictly procedural scope, by reference to axiological criteria such as empathy or a judge's public discourse. The analysis is prompted by a ruling of the Bucharest Court of Appeal that upheld a motion for recusal based on a "reasonable suspicion" of lack of impartiality, inferred not from the judge's procedural conduct in the case, but from prior public statements concerning the role of empathy in criminal adjudication.

The central thesis advanced here is that the decision reflects a conceptual conflation between judicial empathy—as a professional virtue and a cognitive instrument of deliberation—and procedural impartiality, understood as a legally verifiable guarantee. Equating the two transforms recusal from a safeguard of the right to a fair trial into a mechanism of axiological selection of judicial panels.

The methodology combines an analysis of the case law of the European Court of Human Rights and of the Romanian Constitutional Court with doctrinal exegesis and a critical

assessment of the judicial reasoning employed. The findings indicate the absence of a concrete examination of the impugned statements, the presence of an unjustified logical leap, and the risk of instrumentalizing recusal against firm and outspoken judges. Such an approach may generate a chilling effect on judicial freedom of expression, contrary to established European standards. The study concludes that empathy pertains to the quality of adjudication—subject to scrutiny through reasoning requirements and appellate review—rather than to the domain of procedural incompatibilities.

Key words: *recusal; judicial empathy; judicial conviction; appearance of impartiality; freedom of expression.*

INTRODUCERE

Instituția recuzării judecătorului constituie una dintre garanțiile clasice ale dreptului la un proces echitabil, având rolul de a proteja imparțialitatea instanței și, implicit, încrederea justițiabililor în actul de justiție. Prin natura sa, recuzarea este o instituție de excepție, de strictă interpretare și aplicare, menită să funcționeze ca mecanism de protecție procesuală. Curtea constituțională a subliniat necesitatea aplicării sale cu prudență¹, tocmai pentru a evita transformarea recuzării într-un mijloc de eludare a repartizării aleatorii a cauzelor ori într-o formă indirectă de afectare a independenței judecătorului.

În jurisprudența recentă se conturează însă o tendință care ridică serioase probleme de principiu: extinderea motivelor de recuzare dincolo de sfera conduitei procesuale concrete, către evaluarea discursului public a judecătorului, a atitudinilor sale generale față de rolul justiției penale, de severitatea sancțiunilor ori de necesitatea fermității în combaterea infracționalității. O asemenea deplasare riscă să mute recuzarea din registrul garanțiilor procesuale verificabile în cel al unui nou tip de control exercitat asupra magistratului, profund subiectiv, cu potențial de afectare a libertății sale de conștiință profesională și, în consecință, a independenței judiciare.

Articolul de față își propune o analiză critică a unei încheieri judiciare care ilustrează această evoluție. Instanța a admis cererea de recuzare a unui judecător, temeiul fiind declarații publice anterioare ale sale, din care s-a dedus existența unei intoleranțe la nivel uman față de inculpați și a unei atitudini critice față de discursurile care promovau empatia și umanitatea în procesul penal. Suspiciunea rezonabilă de lipsă de imparțialitate a fost, astfel, construită nu pe baza comportamentului judecătorului în exercitarea funcției jurisdicționale, ci pe baza unor opinii generale privind rostul justiției penale.

Fără a contesta importanța dimensiunii umane a actului de justiție, soluția analizată ridică problema unei confuzii conceptuale între *empatia judiciară*, înțeleasă ca virtute profesională și instrument cognitiv al deliberării, și *imparțialitatea procesuală*, ca garanție juridică susceptibilă de verificare prin criterii obiective și concrete. Cele două planuri, deși se completează în realizarea unei justiții de calitate, nu se suprapun și nu pot fi tratate ca echivalente.

Demersul critic se înscrie în continuitatea unei reflecții doctrinare mai ample asupra rolului judecătorului în statul de drept contemporan. Astfel, într-un alt studiu anterior am

¹ Decizia nr. 14/2021 a ÎCCJ, completul pentru soluționarea recursului în interesul legii, publicată în M.Of., Partea I, nr. 907 din 22 septembrie 2021, par. 101 („*incompatibilitatea se stabilește prin raportare exclusiv la pricina dedusă judecății*”).

analizat evoluția jurisprudenței constituționale românești privind convingerea judecătorului și am susținut că reducerea judecătorului la un simplu operator tehnic al normei riscă să conducă la o justiție formalistă, lipsită de substanță umană². În acel cadru, empatia cognitivă și rațiunea morală au fost conceptualizate ca dimensiuni ale deliberării judiciare, indispensabile unei justiții care aspiră nu doar la legalitate, ci și la legitimitate socială.

Paradoxul situației analizate constă în faptul că unele dintre acele argumente doctrinare se regăsesc acum în raționamentul majoritar al încheierii criticate pentru a fundamenta o concluzie pe care, de fapt, ele nu o susțin: aceea că o pretinsă lipsă de empatie, dedusă din discursul public al judecătorului, ar putea constitui, în sine, un motiv suficient pentru a genera o suspiciune rezonabilă de lipsă a imparțialității și pentru a justifica recuzarea. Iată că argumente construite pentru a apăra dimensiunea umană a judecătorului sunt utilizate, astfel, într-o logică inversă, care conduce la vulnerabilizarea sa procedurală. Tocmai de aceea este necesar o delimitare riguroasă între planul calității actului de judecată și cel al compatibilității procesuale a judecătorului.

Scopul prezentului demers nu este contestarea rolului empatiei în justiție, ci apărarea judecătorului uman împotriva transformării sale într-un judecător vulnerabil, expus eliminării procedurale nu pentru ceea ce face într-o cauză, ci pentru ceea ce gândește sau exprimă, în mod legitim, despre rostul dreptului penal și rolul justiției într-o societate democratică.

I. PREZENTAREA SINTETICĂ A ÎNCHEIERII CRITICATE

1. Contextul procesual

Prin încheierea din 16 ianuarie 2026, pronunțată în dosarul nr. 31412/3/2023/a1, Curtea de Apel București – Secția I penală, în complet de divergență, a admis, cu majoritate, cererea de recuzare a judecătorului RM, membru al completului investit cu soluționarea unei contestații în materie penală³. Temeiul legal invocat a fost prevederea cuprinsă în dispozițiile din art. 64 alin. (1) lit. f) C.pr.pen, potrivit căroră judecătorul este incompatibil „când există o suspiciune rezonabilă că imparțialitatea sa este afectată”.

Cererea de recuzare a contestatorului a fost fundamentată exclusiv pe poziționări publice anterioare ale judecătorului, exprimate în cadrul unor interviuri televizate de dată recentă, în care acesta și-ar fi manifestat „intoleranța la nivel uman față de inculpații cercetați în diverse cauze penale”, calificând totodată drept „intruzivă” atitudinea altor magistrați care ar fi pledat pentru toleranță și umanitate față de inculpații cercetați pentru infracțiuni de corupție.

Apărarea a susținut că aceste declarații publice ar revela o lipsă de empatie și o predispoziție axiologică incompatibilă cu exigențele imparțialității, în condițiile în care inculpatul din cauza pendinte era cercetat pentru infracțiuni de aceeași natură. Este esențial de reținut un element recunoscut expres chiar de contestator: „punctul de vedere exprimat de doamna judecător nu face în vreun fel referire la aspectele concrete din această cauză”.

² C. Danileț, „S-a pierdut oare umanul din judecător? O reflecție asupra evoluției jurisprudenței constituționale privind convingerea judecătorului și rostul justiției”, în Noua Revistă a Drepturilor Omului nr. 4/2025, p. 23–45, disponibilă online la www.revistadrepturileomului.ro/arhiva.html.

³ C. Ap. București – Secția I penală, încheierea din 16 ianuarie 2026, dosar nr. 31412/3/2023/a1, complet de divergență, publicată pe <https://vedemjust.ro/rm-recuzare>, accesat la data de 10 februarie 2026.

Așadar, temeiul recuzării nu a constat într-o conduită legată de dosarul respectiv, ci într-o percepție generală, derivată din opinii publice cu caracter abstract.

Un element suplimentar, relevant pentru evaluarea coerenței soluției, îl constituie asimetria rezultatelor pronunțate în cadrul aceluiași dosar. Contestatorul solicitase recuzarea ambilor membri ai completului – judecătorul BD și judecătoarea RM –, invocând, pentru fiecare, argumente de aceeași natură (conduită publică și poziționări axiologice). Cu toate acestea, solicitarea formulată împotriva judecătorului BD a fost respinsă ca nefondată de completul de soluționare a cererii de recuzare, în timp ce solicitarea privind recuzarea judecătoarei RM a fost admisă după ce s-a constituit completul de divergență, în opinie majoritară, fără ca încheierea să evidențieze criterii diferențiate de apreciere. Această asimetrie reclamă, prin ea însăși, o examinare atentă a standardului aplicat.

2. Opinia majoritară – rețineri și constatări

În motivarea soluției, completul care a soluționat cererea de recuzare a făcut trimitere atât la dispozițiile dreptului intern, cât și la standardele europene în materie de imparțialitate a judecătorului.

A fost iterată distincția consacrată în jurisprudența constantă a Curții Europene a Drepturilor Omului între imparțialitatea subiectivă, care privește convingerile personale ale judecătorului, și imparțialitatea obiectivă, care are în vedere aparențele și încrederea pe care instanțele trebuie să o inspire justițiabililor, inclusiv faptul că nu este suficient ca justiția să fie înfăptuită, ci trebuie să se și vadă că justiția trebuie făcută⁴.

De asemenea, au fost evocate „Principiile de la Bangalore”⁵, precum și dispozițiile Codului deontologic al judecătorilor și procurorilor (art. 9 și art. 23 din codul aprobat prin Hotărârea CSM nr. 328/2005), referitoare la obligația judecătorilor de a menține încrederea publicului în actul de justiție și a evita orice conflict de interese.

Totodată, instanța a avansat teza potrivit căreia standardele naționale în materie de imparțialitate ar fi mai ridicate decât cele convenționale, întrucât dreptul român nu ar reclama doar inexistența unei lipse efective de imparțialitate, ci și absența oricărei suspiciuni rezonabile cu privire la aceasta⁶. Pe acest fundament, instanța a apreciat că percepția părții

⁴ Instanța citează din jurisprudența CEDO în materie de imparțialitate: *Castillo Algar împotriva Spaniei* – încheierea nu indică decât numele cauzei fără paragraful aferent, iar date privind hotărârea apar doar un alineat mai jos; *De Cubber împotriva Belgiei*, par. 26 – încheierea nu indică decât numele cauzei și paragraful, nu și date privind hotărârea, arătând că ar fi fost citată mai sus, ceea ce este nereal; *Micallef* – încheierea indică doar numele reclamantului, nici măcar statul pârât și nici date privind hotărârea, arătând că ar fi fost citată mai sus, ceea ce este nereal; *Hauschildt împotriva Danemarcei*, par. 48 – încheierea nu indică date privind hotărârea. Această modalitate de redactare a încheierii arată că instanța a compus paragrafe din texte disparate găsite în diverse surse bibliografice, fără verificarea surselor primare. Aceasta explică, poate, de ce aceleași hotărâri sunt invocate ca argumente și în opinia separată, dar concluzia la care se ajunge este contrară.

⁵ Citarea este și aici neglijentă: nu este vorba de „Principiile de la Bangalore”, ci de Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară”, prezentate în anexa la Rezoluția nr. 2003/43 a Comisiei privind Drepturile Omului. Aceste principii au fost adoptate sub auspiciile Națiunilor Unite în anul 2001 de Grupul Judiciar pentru Întărirea Integrității Justiției, revizuite la Masa rotundă din anul 2002 a Președinților Curților Supreme. Imparțialitatea este a doua valoare din cele șase menționate în document.

⁶ În realitate, legislația României privind suspiciunile privind lipsa de imparțialitate apare odată cu noul Cod de procedură penală, în anul 2014. Între timp, la nivel mondial apăruseră standarde privind aparența imparțialității și suspiciunile privind lipsa de imparțialitate – a se vedea, de exemplu, pct. 43 din Standardele minime privind independența justiției adoptate de International Bar Association în anul 1982; pct. 5 din Carta Universală a

care formulează cererea de recuzare trebuie analizată prin prisma standardului „observatorului rezonabil”, iar nu exclusiv prin raportare la intențiile reale ale judecătorului vizat.

În opinia majoritară, „în verificarea existenței suspiciunii că un judecător este părtinitor, decisivă este părerea persoanei care își exercită dreptul de a recuza judecătorul, sub aspectul gradului de rezonabilitate”.

3. Opinia majoritară: argumentare

Elementul central al raționamentului majoritar constă în accentul pus pe dimensiunea umană a funcției judiciare. Instanța a reținut că „principala condiție a judecătorului, înainte de a se verifica existența celorlalte criterii, este aceea de a fi om” și că judecătorul nu este definit exclusiv prin competența sa tehnică sau prin capacitatea de aplicare a normei juridice, ci prin statutul său de „agent moral”, susceptibil de subiectivism tocmai ca efect al naturii sale umane.

În acest context, instanța a conferit un rol central *empatiei*, definită drept capacitate cognitivă și afectivă de a înțelege stările mentale ale celuilalt și de a le integra în procesul deliberativ. S-a arătat că absența acestei dimensiuni ar putea conduce la reducerea actului de judecată la o operațiune pur formală, lipsită de sensibilitate față de contextul uman al realităților sociale, iar judecătorul ar risca să devină „un simplu executor al regulii, funcție care, în principiu, poate fi replicată de sisteme algoritmice”.

Raționamentul majoritar culminează cu teza potrivit căreia empatia nu reprezintă un element secundar al justiției, ci „o condiție structurală a judecății umane, fără de care diferența dintre discernământul juridic și automatismul tehnologic se estompează”. Instanța a adăugat că empatia nu trebuie confundată cu indulgența, ci constituie un mecanism cognitiv esențial pentru evaluarea intențiilor, a contextului și a proporționalității răspunsului sancționator, subliniind că „un judecător lipsit de empatie nu este mai obiectiv, ci mai expus distorsiunilor cognitive, iar absența empatiei compromise chiar capacitatea de judecată”.

Pornind de la aceste considerații, majoritatea completului a apreciat ca fiind justificată percepția contestatorului în sensul lipsei de încredere în imparțialitatea actului de justiție și a concluzionat că sunt îndeplinite condițiile existenței unei suspiciuni rezonabile că imparțialitatea judecătoarei RM este afectată.

Este de remarcat că instanța a precizat expres că nu va analiza afirmațiile punctuale formulate în cadrul interviului, acestea nefiind considerate de competența sa și fiind apreciate ca excedând obiectului verificărilor.

Judecătorului, adoptată de Uniunea Internațională a Judecătorilor în anul 1999; pct. 12 din Avizul nr. 1 din 2001 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni privind standardele de independență a justiției și inamovibilitatea judecătorilor; pct. 21 și 33 din Avizul nr. 3 din anul 2002 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni al Consiliului Europei asupra principiilor și regulilor privind imperatiile profesionale aplicabile judecătorilor și în mod deosebit a deontologiei, comportamentelor incompatibile și imparțialității; pct. 21 din Comentariul General nr. 32 privind Articolul 14, Dreptul la egalitate în fața instanțelor de judecată și la proces echitabil, adoptat de Comitetul ONU privind Drepturile Omului în anul 2007; pct. 4.2 și 4.3 din Codul global al eticii judiciare de la Bologna-Milano, aprobat de Conferința Internațională privind Independența Judiciară din anul 2015. Pentru o prezentare a acestor standarde internaționale cu privire la imparțialitate, a se vedea lucrarea colectivă întocmită de CEELI, „*Manual on Independence, Impartiality and Integrity of justice. A Thematic Compilation of International Standards, Policies and Best Practices*”, p. 476-482, disponibilă online la <https://ceeliinstitute.org/resources>.

În consecință, instanța, în opinie majoritară, a admis cererea de recuzare, în temeiul art. 68 C. proc. pen., raportat la art. 67 și art. 64 alin. (1) lit. f) C.pr.pen.

4. Opinia separată

Judecătorul care a întocmit opinia separată a respins soluția majorității, apreciind cererea de recuzare ca nefondată. El face o delimitare între sfera controlului imparțialității și cea a evaluărilor axiologice.

În primul rând, este scos în evidență că însuși inculpatul care a formulat cererea de recuzare recunoaște inexistența oricărei legături directe între opiniile publice ale judecătorului și cauza concretă, invocând doar o similitudine generică a problematicii juridice (infrațiuni de corupție), fără a demonstra în ce mod declarațiile respective ar influența soluționarea litigiului.

În al doilea rând, opinia separată subliniază că se reproșează o conduită generală pretins contrară umanismului procesului penal, fără a se indica în ce manieră aceasta ar afecta concret respectarea demnității umane ori corectitudinea lucrărilor în cauza dedusă judecării.

În al treilea rând, este invocată decizia nr. 14/2024 – atribuită în mod greșit Curții Constituționale în loc de instanța supremă – potrivit căreia incompatibilitatea judecătorului trebuie stabilită exclusiv prin raportare la pricina dedusă judecării⁷, excluzându-se – spunem noi – o raportare la profilul axiologic general al magistratului.

În fine, opinia separată reamintește că recuzarea constituie o normă de excepție de la principiul repartizării aleatorii a dosarelor, principiu fundamental al organizării judiciare, astfel încât judecătorul chemat să soluționeze cererea nu poate suplini carențele actului introductiv prin speculații sau prezumții.

II. NEVOIA DE JUDECATORI UMANI

1. Judecătorul tehnician și cel deliberativ

Justiția modernă s-a construit, în mod legitim, ca reacție împotriva arbitrariului. Mai ales în statele post-totalitare, supunerea judecătorului față de lege a dobândit valoarea unui reflex instituțional: garanția că voința normativă nu este substituită de preferințe personale. În acest proces, s-a produs însă, uneori, o supracorecție: judecătorul a fost conceptualizat predominant ca operator tehnic al normei, iar deliberarea judiciară a fost redusă la un exercițiu de subsumare formală⁸.

Efectele acestei supracorecții pot fi surprinse și în România. Prin decizia nr. 171/2001, Curtea Constituțională a eliminat sintagma care permitea judecătorului să se conducă „după convingerea” și „după conștiința” sa, motivând simplist că judecătorul se supune doar legii⁹. Este de menționat că, anterior, prin decizia nr. 43/1999 aceeași Curte calificase aprecierea probelor potrivit convingerii și conștiinței drept proces psihic „necesar, indispensabil și inevitabil”¹⁰. Trecerea de la o viziune la alta s-a produs fără o justificare doctrinară explicită,

⁷ A se vedea nota 1 de subsol.

⁸ C. Danileț, op. cit, p. 25.

⁹ CCR, Decizia nr. 171/2001, publicată în M.Of., Partea I, nr. 387 din 16 iulie 2001, pct. I.

¹⁰ CCR, Decizia nr. 43/1999, publicată în M.Of. Partea I, nr. 196 din 5 mai 1999.

iar în planul culturii judiciare, opțiunea din 2001 a contribuit la consolidarea unui model predominant conformist, orientat spre legalism defensiv.

Jurisprudența constituțională ulterioară indică, treptat, o reechilibrare. Astfel, prin decizia nr. 778/2015 Curtea Constituțională a recunoscut explicit caracterul inevitabil al procesului cognitiv intern al judecătorului și necesitatea formării unei convingeri judiciare raționale, întemeiate pe probe și pe conștiința juridică profesională¹¹. În fine, prin decizia nr. 22/2018 Curtea a mers mai departe, arătând că formarea convingerii este „un proces cognitiv, specific psihologiei judiciare”, care presupune o apreciere proprie a judecătorului și nu poate fi „resetat” prin excluderi formale ale probelor, odată ce acestea au fost deja percepute¹².

Din această evoluție rezultă o concluzie simplă, dar cu implicații profunde: legea nu se aplică singură, ci de către judecător. Acesta rămâne mai departe subordonat legii, dar el exercită o funcție interpretativă prin care regula generală devine soluție individuală motivată. Fără această dimensiune deliberativă, actul jurisdicțional ar fi corect sub aspect formal, dar ar fi gol din punct de vedere substanțial.

2. Conștiința morală și cea profesională

Convingerea judecătorului nu mai este concepută, în doctrina și jurisprudența recente, ca intuiție arbitrară ori expresie a conștiinței morale personale. Ea este rezultatul unui proces rațional, structurat, desfășurat în interiorul cadrului legal și controlabil prin motivare. Distincția dintre conștiința morală individuală și conștiința juridică profesională merită subliniată: prima nu poate funcționa ca temei jurisdicțional; cea de-a doua reprezintă matricea deliberării judiciare.

Astfel, Curtea Constituțională formulează această distincție cu claritate: conștiința morală este un „sentiment intuitiv, personal și variabil”, incompatibil cu exigențele justiției, în timp ce conștiința juridică profesională este „structurată rațional și obiectivată prin probe”, singura admisibilă în procesul deliberării¹³. Convingerea astfel formată nu este opacă – ea este supusă controlului prin motivare și prin căile de atac. Judecătorul este chemat să explice „motivele de fapt și de drept care au format convingerea instanței”, inclusiv rațiunile pentru care a înlăturat apărările părților¹⁴.

Această logică nu este particulară pentru spațiul românesc. În tradiția continentală, principiul liberei aprecieri a probelor și ideea convingerii judiciare sunt consacrate explicit în dispozițiile procesual penale cuprinse, de exemplu, în codurile din Germania, Franța, Spania sau Polonia – toate au un miez comun: convingerea judecătorului este un act rațional, iar motivarea este instrumentul de verificare publică a deliberării¹⁵.

Judecata rămâne, inevitabil, un act uman – nu pentru că ar fi sentimentală, ci pentru că presupune discernământ, fiind o rațiune aplicată situațiilor concrete de viață. Negarea acestei dimensiuni nu sporește obiectivitatea, ci o maschează, împingând deliberarea reală într-o zonă opacă, greu de controlat.

¹¹ CCR, Decizia nr. 778/2015, publicată în M.Of., Partea I, nr. 111 din 12 februarie 2016, par. 23.

¹² CCR, Decizia nr. 22/2018, publicată în M.Of., Partea I, nr. 177 din 26 februarie 2018, par. 21-22.

¹³ CCR, Decizia nr. 778/2015, *supra*, par. 35.

¹⁴ CCR, Decizia nr. 33/2018, publicată în M.Of., Partea I, nr. 146 din 15 februarie 2018, par. 171.

¹⁵ Germania: *Strafprozeßordnung* (StPO), art. 261; Franța: *Code de procédure pénale* (CPP), art. 427 alin. (1); Spania: *Ley de Enjuiciamiento Criminal* (LECrim), art. 741; Polonia: *Kodeks postępowania karnego* (KPK), art. 7.

3. Empatia judiciară ca instrument al deliberării

În cadrul modelului deliberativ descris mai sus, empatia judiciară nu apare ca valoare extrajuridică și nici ca substitut moral al legii. Ea este altceva: capacitatea judecătorului de a înțelege pozițiile părților, contextul uman al faptelor și efectele practice ale soluției, fără identificare afectivă cu una dintre părți. Este, așadar, o capacitate cognitivă, nu o stare sufletească.

Ideea nu este nouă. Martha C. Nussbaum sublinia rolul imaginației și al înțelegerii fine a situațiilor umane pentru evitarea stereotipurilor și rigidităților în aplicarea normei¹⁶. Hannah Arendt, analizând „banalitatea răului”, accentua că absența reflecției și a capacității de a gândi consecințele din perspectiva celuilalt poate genera conduite profund nocive, chiar fără intenție pasională¹⁷. Paul Ricoeur descria judecata ca exercițiu de mediere între lege și om, în cadrul unei fidelități duble: față de normă și față de persoana vizată de normă¹⁸.

Empatia, astfel înțeleasă, nu este sinonimă cu indulgența și nu presupune relativizarea normei penale. Ea contribuie la corecta individualizare a răspunsului juridic, la evaluarea proporționalității și la evitarea deciziilor automate, insensibile la realitatea socială pe care dreptul o reglementează. Un judecător empatic nu este un judecător mai blând, ci este un judecător mai atent.

4. Limitele necesare ale umanizării justiției

Recunoașterea caracterului uman al judecății nu implică abolirea limitelor juridice ale funcției judiciare. Convingerea rămâne subordonată legii, iar empatia nu poate funcționa ca standard autonom de decizie. Judecătorul judecă prin lege, cu ajutorul unei rațiuni care înțelege omul – nu invers.

Această delimitare este decisivă pentru argumentele ce urmează. Empatia aparține sferei calității deliberării și formării profesionale, nu sferei compatibilității procesuale. A o converti într-un criteriu procedural de excludere ar crea un risc pe care îl putem formula direct: cine decide cât de empatic trebuie să fie un judecător pentru a fi „compatibil”? Pe baza căror criterii? Cu ce instrumente de verificare? Absența unui răspuns la aceste întrebări nu este accidentală – ea ține de natura conceptului. Empatia nu se cuantifică și nu se verifică procedural în aceeași manieră în care se verifică o relație de rudenie cu una dintre părți sau o antepunțare într-o cauză concretă.

Prin urmare, nevoia de judecători umani trebuie afirmată la nivelul culturii judiciare și al calității motivării, nu convertită într-un criteriu de incompatibilitate.

III. IMPARȚIALITATE VERSUS EMPATIE

Critica încheierii analizate este mai clară dacă se clarifică planurile în care operează cele două concepte invocate de instanță: empatia judiciară și imparțialitatea. Deși ambele țin

¹⁶ M. C. Nussbaum, *Poetic Justice: The Literary Imagination and Public Life*, Beacon Press, Boston, 1995. p. 73-74.

¹⁷ H. Arendt, *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil*, ediția revizuită, Penguin Books, New York, 2006, p. 287 (Postfață).

¹⁸ P. Ricoeur, *Le Juste*, Éditions Esprit, Paris, 1995, p. 10.

de sfera justiției, ele nu aparțin aceluiași registru normativ și nu îndeplinesc aceeași funcție. Dacă se face confuzie dintre aceste planuri, se produce o distorsiune a logicii recuzării: practic, se trece de la verificarea unor criterii procesuale concrete la evaluarea profilului axiologic al judecătorului.

1. Imparțialitatea judecătorului în jurisprudența CEDO¹⁹

Imparțialitatea este o garanție procesuală cu conținut juridic determinabil. Ea este consacrată constituțional [art. 124 alin. (2): „Justiția este unică, imparțială și egală pentru toți”], convențional (art. 6 par. 1 CEDO) și legal (art. 2 și 12 din Legea nr. 304/2022²⁰, art. 64 C.pr.pen.), fiind, prin urmare, un concept juridic: poate fi invocat, examinat și tranșat în proceduri specifice (abținere/recuzare, căi de atac) pe baza unor teste dezvoltate jurisprudențial.

Articolul 6 par. 1 din CEDO impune ca instanța de judecată să fie „imparțială”, atât pentru complet în ansamblu, cât și pentru fiecare judecător în parte. Imparțialitatea desemnează absența prejudecății sau a părtinirii, iar existența sau inexistența acesteia poate fi verificată prin diverse modalități²¹.

Curtea face distincția între:

i. o abordare subiectivă, constând în încercarea de a stabili convingerea personală sau interesul unui anumit judecător într-o cauză determinată;

ii. o abordare obiectivă, constând în a determina dacă judecătorul a oferit garanții suficiente pentru a exclude orice îndoială legitimă în această privință²².

Totuși, nu există o delimitare netă între cele două noțiuni, întrucât conduita unui judecător poate genera nu doar îndoieli obiective cu privire la imparțialitate din perspectiva unui observator extern (testul obiectiv), ci poate viza și problema convingerii sale personale (testul subiectiv). Prin urmare, dacă o cauză urmează să fie analizată în cadrul unuia dintre teste, al celuilalt sau al ambelor, depinde de circumstanțele concrete ale conduitei contestate²³.

Prin încheierea criticată de noi, atât judecătorii din opinia majoritară, cât și cel care a întocmit opinia minoritară, au analizat imparțialitatea judecătoarei RM doar din perspectiva testului obiectiv, așa încât ne vom limita expunerea jurisprudenței relevante pentru acesta. De asemenea, vom insista asupra cauzelor privind recuzarea unor judecători sau jurați pentru declarații publice.

¹⁹ Pentru redactarea acestei secțiuni am utilizat jurisprudența selectată în lucrarea *Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights. Right to a fair trial (criminal limb)*, actualizată la 31 august 2025, disponibilă online la <https://ks.echr.coe.int>.

²⁰ Legea nr. 304/2022 privind organizarea judiciară, publicată în M. Of., Partea I, nr. 1104 din 16 noiembrie 2022, cu modificările și completările ulterioare. Este de menționat că în opinia separată a încheierii criticate sunt indicate dispozițiile din „art. 10 al Legii nr. 304/2004”, abrogată prin legea menționată de noi.

²¹ CEDO, *Kyprianou c. Ciprului* [Marea Cameră], hotărârea din 15 decembrie 2005, par. 118; *Micallef c. Maltei* [Marea Cameră], Hotărârea din 15 octombrie 2009, par. 93.

²² CEDO, *Kyprianou c. Ciprului*, supra, par. 118; *Piersack c. Belgiei*, hotărârea din 1 octombrie 1982, par. 30; *Grievies c. Regatului Unit* [Marea Cameră], hotărârea din 16 decembrie 2003, par. 69; *Morice c. Franței* [Marea Cameră], hotărârea din 23 aprilie 2015, par 73.

²³ CtEDO, *Kyprianou c. Ciprului*, supra, par. 119 și 121.

În cadrul testului obiectiv, Curtea a stabilit că trebuie determinat dacă există fapte identificabile ce pot genera îndoieli cu privire la imparțialitatea judecătorului²⁴. Desigur, punctul de vedere al persoanelor care susțin lipsa de imparțialitate este important, dar nu decisiv. Ceea ce este decisiv este dacă această temere poate fi considerată ca fiind justificată în mod obiectiv²⁵.

În acest context, chiar și aparențele pot avea o anumită importanță. Miza este încrederea pe care instanțele trebuie să o inspire publicului într-o societate democratică, inclusiv persoanei acuzate. Prin urmare, orice judecător cu privire la care există un motiv legitim de a se teme de lipsa de imparțialitate trebuie să se abțină de la judecarea cauzei²⁶.

În ceea ce privește procedura de soluționare a cererilor de recuzare întemeiate pe suspiciunea de părtinire, Curtea examinează natura motivelor pe care s-a bazat cererea de recuzare. În cazul în care un reclamant și-a fundamentat cererea de recuzare pe motive generale și abstracte, fără a face trimitere la fapte concrete și/sau relevante care ar fi putut genera îndoieli rezonabile cu privire la imparțialitatea judecătorului, cererea sa poate fi calificată ca abuzivă²⁷.

Există două situații posibile în care se ridică problema lipsei de imparțialitate a judecătorului²⁸:

i. prima este de natură funcțională și privește, de exemplu, exercitarea de către aceeași persoană a unor funcții diferite în cadrul procesului judiciar sau existența unor legături ierarhice ori de altă natură cu o altă persoană implicată în procedură. Nu este cazul în situația de față.

ii. a doua este de natură personală și derivă din conduita judecătorilor într-o anumită cauză. În studiul de față ne vom limita la aceasta din urmă.

Judecătorii sunt obligați să manifeste o maximă rețineră în legătură cu cauzele pe care le soluționează, pentru a-și păstra imaginea de judecători imparțiali. Această rețineră ar trebui să le descurajeze de la a recurge la presă, chiar și atunci când sunt provocați. Exigențele superioare ale justiției și natura elevată a funcției judiciare sunt cele care impun această obligație²⁹.

Nu a fost constatată nicio încălcare a articolului 6 din Convenție în legătură cu declarațiile făcute presei de către mai mulți judecători și cu un material publicat de Asociația Națională a Magistraților, care critica climatul politic în care avusese loc procesul, reformele legislative propuse de Guvern și strategia apărării, fără a se fi formulat vreo apreciere cu privire la vinovăția reclamantului. În opinia Curții, faptul că, în conformitate cu principiile democrației și pluralismului, anumiți judecători sau grupuri de judecători pot, în calitatea lor de experți juridici, să exprime rezerve sau critici cu privire la proiectele de lege guvernamentale nu poate aduce atingere echității procedurilor judiciare cărora li s-ar putea aplica aceste proiecte de lege. În plus, instanța care a judecat cauza reclamantului era alcătuită în întregime din judecători de carieră, a căror experiență și formare profesională le-

²⁴ CEDO, *Castillo Algar c. Spaniei*, hotărârea din 28 octombrie 1998, par. 45.

²⁵ CEDO, *Ferrantelli și Santangelo c. Italiei*, hotărârea din 7 august 1996, par. 58; *Padovani c. Italia*, Hotărârea din 26 februarie 1993, par. 27.

²⁶ CEDO, *Castillo Algar c. Spaniei*, supra, par. 45; *Morice c. Franței*, supra, par. 78; *Škrlić c. Croației*, hotărârea din 11 iulie 2019, par. 43.

²⁷ CEDO, *AK c. Liechtensteinului*, 9 iulie 2015, par. 78.

²⁸ CEDO, *Kyprianou c. Ciprului*, supra, par. 121.

²⁹ CEDO, *Lavents c. Letoniei*, 28 noiembrie 2002, par. 118.

au permis să se situeze deasupra oricărei influențe externe³⁰. Este de remarcat că, în timpul soluționării unor procese de corupție privind oameni politici din Italia, partidul din care aceștia făceau parte a încercat să propună legi pentru a influența soluționarea cauzelor penale respective, inițiative criticate de populație și de o parte a magistraților.

De asemenea, Curtea nu a constatat lipsa de imparțialitate într-o cauză în care un jurat a făcut comentarii despre proces într-un interviu acordat unui ziar după pronunțarea sentinței³¹. În schimb, într-o altă cauză³², prezența în juriu a unui jurat care o cunoștea pe victimă și a făcut comentarii privind caracterul acesteia, în circumstanțe ce puteau fi percepute ca un comentariu sau o reacție la declarațiile sale orale, a condus la încălcarea principiului imparțialității consacrat de articolul 6 par. 1. Curtea a constatat, de asemenea, o încălcare a articolului 6 par. 1 în cauza care a vizat refuzul instanțelor naționale de a evalua în mod corespunzător situația și de a înlătura membrii juriului care citiseră articole online referitoare la proces și care discutaseră cauza cu o persoană neimplicată în examinarea acesteia³³.

Din cauzele menționate mai sus rezultă că imparțialitatea presupune absența părtinirii și a prejudecării (antepronunțării), nicidecum prezența unei anumite atitudini morale sau emoționale. Imparțialitatea funcționează, prin urmare, ca standard negativ: exclude interese, legături relevante, prejudecăți manifeste ori conduite care sugerează o opinie preformată asupra soluției într-o cauză determinată.

Când se invocă declarațiile publice ale unui judecător pentru acest test, ele sunt relevante nu ca „profil axiologic” abstract, ci în măsura în care pot indica, în mod verificabil, o prejudecare a cauzei sau o poziționare incompatibilă cu rolul său neutru în acel proces³⁴. Exemplul clasic este cauza *Buscemi împotriva Italiei*, unde Curtea a considerat incompatibilă cu exigența imparțialității situația în care președintele instanței utilizase public expresii ce sugerau că își formase deja o opinie nefavorabilă asupra cauzei înainte de a o judeca³⁵. Însă acolo era vorba de o cauză concretă, nu de o viziune generală despre justiție.

A transforma imparțialitatea dintr-un standard negativ (absența părtinirii concrete) într-un ideal pozitiv (prezența unui anumit nivel de empatie) înseamnă a introduce un criteriu vag, imposibil de standardizat, incompatibil cu cerințele de previzibilitate ale normei procesuale.

2. Empatia judiciară

Empatia relevantă pentru actul jurisdicțional nu este o stare afectivă, ci o capacitate cognitivă: înțelegerea perspectivei celuilalt fără identificare emoțională. Astfel conturată, rezultă că empatia judiciară este o virtute profesională și o componentă a rațiunii deliberative. Ține de modul în care judecătorul înțelege pozițiile părților, contextul uman al faptelor și consecințele practice ale soluției.

³⁰ CEDO, *Previti c. Italiei*, decizie de inadmisibilitate din 8 decembrie 2009, par. 253.

³¹ CEDO, *Bodet c. Belgiei*, decizie de inadmisibilitate din 5 ianuarie 2017, par. 24–38.

³² CEDO, *Kristiansen c. Norvegiei*, hotărâre din 17 decembrie 2016, par. 56–61.

³³ CEDO, *Tikhonov și Khasis c. Rusiei*, hotărârea din 16 februarie 2021, par. 44–53.

³⁴ „Neutralitatea este de esența justiției” se menționează în mod expres în decizia CCR nr. 410/2004 publicată în M.Of., Partea I, nr. 1.049 din 12 noiembrie 2004 și decizia CCR nr. 500/2016, publicată în M.Of., Partea I, nr. 743 din 23 septembrie 2016, par. 17.

³⁵ CEDO, *Buscemi împotriva Italiei*, hotărârea din 16 septembrie 1999, par. 68.

Empatia nu este consacrată ca standard juridic autonom în textele care reglementează imparțialitatea și incompatibilitatea și nu are un conținut normativ susceptibil de aplicare directă în procedura recuzării. Nici Principiile de la Bangalore privind conduita judiciară nu consacră empatia ca valoare distinctă între cele șase valori de bază (independența, imparțialitatea, integritatea, buna-cuviință, egalitatea, competența și diligența), deși onora dintre ele le pot fi atribuite implicații indirecte compatibile cu o justiție umană.

Empatia nu este cuantificabilă și nu este verificabilă procedural în aceeași manieră ca imparțialitatea. Nu există un „test juridic al empatiei” comparabil cu testele de imparțialitate (subiectiv/obiectiv, temeri obiectiv justificate, fapte verificabile). Ea aparține sferei interne a deliberării, iar manifestarea ei externă se reflectă eventual în calitatea motivării și în proporționalitatea pedepsei – nu în existența sau inexistența imparțialității. De aceea, controlul juridic al unei judecăți eventual „insensibile la context” nu se face prin recuzare, ci prin instrumentele de control al hotărârii (motivare, căi de atac). În orice caz, un posibil deficit de calitate jurisdicțională nu poate fi tratat ca incompatibilitate personală.

IV. ANALIZA CRITICĂ A RAȚIONAMENTULUI INSTANȚEI

1. Lipsa de analiză a declarațiilor invocate

Prima și cea mai gravă vulnerabilitate a raționamentului majoritar constă în admiterea recuzării fără analiza efectivă a conținutului declarațiilor publice atribuite judecătoarei RM. Omisiunea nu rezultă din interpretare – ea este afirmată expres de instanță, care precizează că nu va analiza afirmațiile punctuale formulate în cadrul interviului, apreciind că acestea exced obiectului verificărilor³⁶. În încheiere nici măcar nu se indică în partea expozitivă, acolo unde se prezintă cererea părții interesate, despre ce interviuri este vorba, când și unde au fost acordate, care sunt afirmațiile făcute.

Într-o procedură în care temeiul recuzării îl constituie tocmai declarațiile publice ale judecătorului, refuzul analizei conținutului acestora ridică o problemă de coerență care nu poate fi eludată. Dacă instanța nu verifică ce anume a fost afirmat, în ce context și cu ce semnificație, de unde știe instanța că interviurile și că afirmațiile atribuite judecătoarei au fost, într-adevăr, făcute? Până la urmă, pe ce se întemeiază concluzia? Răspunsul, din lectura încheierii, este: pe o impresie generală a petentului asupra atitudinii extra-procesuale a judecătorului, preluată întocmai de instanță.

Or, standardul „observatorului rezonabil”, consacrat de jurisprudența europeană³⁷ și preluat în cea constituțională³⁸, impune o analiză obiectivă ancorată în fapte verificabile: ceea ce contează nu este convingerea subiectivă a părții care recuză, ci dacă o persoană corect informată asupra ansamblului circumstanțelor obiective, ar putea avea o suspiciune de lipsă de imparțialitate din partea judecătorului. Un astfel de terț nu formulează concluzii pe baza unor impresii difuze sau a unor elemente neexaminat. Prin urmare, susținând admiterea recuzării pe baza unei impresii generale despre „lipsa de empatie”, fără analiza concretă a declarațiilor invocate, instanța aplică un standard inferior celui pe care îl proclamă.

³⁶ Încheierea analizată, considerentele opiniei majoritare.

³⁷ CEDO, *Morice împotriva Franței*, supra, par. 76.

³⁸ CCR, Decizia nr. 500/2016, supra, par. 20: „ (...) în cazurile în care se solicită recuzarea unui judecător, cercetarea trebuie să stabilească nu dacă a existat în fapt subiectivism conștient sau inconștient din partea acestuia, ci dacă o persoană rezonabilă și bine informată ar percepe existența unui atare subiectivism”.

Consecința nu este doar metodologică – ea afectează sarcina probei. Imparțialitatea judecătorului se prezumă până la proba contrară³⁹, iar recuzarea, ca instituție de excepție, reclamă demonstrarea existenței unor circumstanțe concrete care să justifice suspiciunea rezonabilă. Când instanța nu verifică temeiul factual al cererii, concluzia privind afectarea imparțialității nu mai este demonstrată, ci este doar prezumată.

2. Empatia abstractă și imparțialitatea concretă

Al doilea viciu major al opiniei majoritare privește saltul logic dintre două planuri neconvertibile. Reconstituit schematic, raționamentul majoritar arată astfel: (1) empatia este esențială pentru judecata umană; (2) judecătorul a exprimat public poziții critice față de o anumită viziune asupra empatiei; (3) aceste poziții sugerează o lipsă de empatie; (4) prin urmare, există o suspiciune rezonabilă de lipsă de imparțialitate într-o cauză concretă.

Chiar dacă premisele (1), (2) și (3) ar fi acceptate – ipoteză care rămâne discutabilă în lipsa analizei declarațiilor –, concluzia (4) nu decurge logic din ele. Lipsa de empatie, ca trăsătură generală atribuită unui judecător, nu se suprapune cu imparțialitatea procesuală, care se raportează la o cauză determinată. Trecerea de la un atribut general al personalității la concluzia privind incompatibilitatea într-un dosar concret reclamă o punte demonstrativă pe care nu o găsim construită în opinia majoritară.

Tot aici, instanța formulează o afirmație cu aparență de expertiză psihologică – potrivit căreia un judecător lipsit de empatie ar fi „mai expus distorsiunilor cognitive”⁴⁰ – fără a indica vreo sursă doctrinară sau științifică și fără a explica relevanța tezei pentru cauza dedusă judecătii. Literatura interdisciplinară discută, desigur, relația dintre emoție și raționament⁴¹, dar utilizarea unei asemenea afirmații ca premisă decisivă pentru admiterea cererii de recuzare, fără fundamentare explicită, depășește limitele raționamentului juridic riguros.

Trebuie spus direct: această observație nu contrazice ideea, susținută și în prezentul studiu, că empatia poate contribui la calitatea deliberării. Problema nu este teza în sine, ci locul în care este plasată. Un argument doctrinar privind virtuțile profesionale ale judecătorului nu poate fi transformat, fără medierea unor criterii juridice concrete, într-un criteriu de compatibilitate procesuală. Nu orice imperfecțiune deliberativă presupusă echivalează cu o incompatibilitate juridică; nu tot ceea ce este dezirabil devine, prin aceasta, obligatoriu.

3. Riscurile generalizării raționamentului

Un instrument clasic de verificare a solidității unui raționament juridic îl constituie analiza consecințelor sale în ipoteza generalizării.

Atunci când empatia este utilizată ca argument pentru existența unei suspiciuni de lipsă de imparțialitate, analiza se deplasează de la actul de judecată la profilul moral al judecătorului, de la evaluarea procedurii la evaluarea judecătorului. Deplasarea nu este benignă.

³⁹ CEDO, *Piersack împotriva Belgiei*, supra, par. 30; *Kyprianou împotriva Ciprului*, supra, par.119.

⁴⁰ Încheierea analizată, considerentele opiniei majoritare.

⁴¹ De exemplu, S.A. Bandes, J.A. Blumenthal, „Emotion and the Law”, în *Annual Review of Law and Social Science*, vol. 8, 2012, p. 161–181, online la www.susanbandes.com, accesat la data de 11 februarie 2026.

3.1. Selecția axiologică a judecătorului

Instituția recuzării a fost concepută ca un mecanism de protecție a procesului, nu ca un instrument de evaluare a personalității sau a concepțiilor morale ale judecătorului. Finalitatea sa este precisă: eliminarea riscului ca o cauză concretă să fie soluționată de un judecător aflat într-o situație de incompatibilitate obiectivă ori subiectivă, susceptibilă să afecteze imparțialitatea actului de judecată. Această finalitate rezultă atât din reglementarea cazurilor de incompatibilitate, cât și din caracterul de instituție de excepție al recuzării.

Atunci când criteriile recuzării sunt extinse pentru a include opinii publice generale, poziționări de principiu ale judecătorului față de politica penală, recuzarea își schimbă funcția: din garanție procesuală devine instrument de selecție axiologică a completului. Mutația este structurală: judecătorul nu mai este recuzat pentru ceea ce a făcut (ori a manifestat) în cauza concretă, ci pentru ceea ce este presupus că ar putea face, în funcție de viziuni generale. O asemenea „prevenție axiologică” intră în tensiune cu prezumția de imparțialitate și cu standardul potrivit căruia incompatibilitatea se stabilește exclusiv prin raportare la pricina dedusă judecății.

Consecința este gravă: judecătorii cu poziționări ferme, exprimate legitim în spațiul public, pot fi îndepărtați din cauze sensibile fără a li se imputa vreo conduită procesuală concretă. Se deschide calea către o incompatibilitate potențial nelimitată: orice judecător care se exprimă public pe teme de politică penală devine, potențial, recuzabil în toate dosarele circumscrise acelei materii. Rezultatul logic este fie tăcerea judecătorilor, fie selecția indirectă a completului prin recuzări succesive⁴².

3.2. Eludarea repartizării aleatorii a cauzelor

Un efect imediat al confuziei evidențiate de noi este, evident, vulnerabilizarea judecătorului ferm, exigent sau critic față de indulgența excesivă în materie penală. Judecătorul care afirmă public necesitatea rigorii, a sancționării eficiente a infracționalității ori a protejării interesului public poate fi etichetat, fără dificultate, drept „lipsit de empatie” sau „predispus punitiv”.

Or, severitatea exprimă o opțiune legitimă în cadrul politicii penale – derivată din interpretarea normei și din rolul sancțiunii într-o societate democratică – și nu implică, prin ea însăși, favorizarea unei părți ori prejudecarea unei cauze determinate. Standardul european distinge între opinii generale și antepronunțare: primele nu sunt suficiente, prin ele însele, pentru a răsturna prezumția de imparțialitate; decisive sunt elementele verificabile, legate de cauza concretă⁴³. Confuzia dintre fermitate și părtinire introduce, în fapt, o *prezumție de părtinire* împotriva judecătorului exigent – prezumție străină atât dreptului intern, cât și Convenției⁴⁴.

În mod simetric, dacă „lipsa de empatie” față de inculpat justifică recuzarea, atunci și „excesul de empatie” ar putea fi invocat de către ceilalți interesați – persoana vătămată și procuror – ca temei de incompatibilitate. Criteriul nu oferă un punct de echilibru obiectiv,

⁴² A se vedea, chiar în cauza analizată, asimetria soluțiilor pronunțate, în privința celor doi judecători, BD și RM.

⁴³ CEDO, *Kyprianou c. Ciprul*, supra, par. 118–121.

⁴⁴ A se vedea cazul *Previti c. Italia*, citat mai sus, unde este vorba de judecători care au reacționat public la propunerile legislative ale guvernanților.

tocmai pentru că nu este un criteriu juridic standardizabil – este unul moral, dependent de perspectiva evaluatorului.

Consecința logică a unei asemenea generalizări este subliniată și în opinia separată a încheierii criticate: recuzarea riscă să își piardă caracterul de excepție și să se transforme într-un mecanism indirect de influențare a compunerii completului de judecată, subminând principiul repartizării aleatorii⁴⁵. Dacă judecătorii pot fi îndepărtați din cauze pe baza unor criterii axiologice larg interpretate, părțile ajung, indirect, să influențeze compunerea completului – ceea ce compromite tocmai garanția pe care distribuția aleatorie o oferă: neutralizarea oricărei influențe asupra desemnării judecătorului.

3.3. Inhibarea libertății de exprimare a judecătorului

În paralel, apare o *cultură defensivă*: judecătorii vor fi tentați să evite dezbaterile profesionale legitime și de a se implica în dezbaterile de interes public, pentru a nu genera „aparența unei lipse de imparțialitate” exploatabile procedural.

Aceasta intră în tensiune cu libertatea de exprimare a judecătorilor, reconturată de jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. Într-o cauză recentă, Curtea a reținut încălcarea art. 10 CEDO în legătură cu sancționarea disciplinară a unui judecător pentru exprimări în spațiul public, subliniind interesul public al dezbaterii privind funcționarea justiției și riscul unui *chilling effect* asupra magistraților⁴⁶.

Credem că reperul este relevant și pentru recuzare. E adevărat că, formal, recuzarea nu este o sancțiune disciplinară, dar ea poate produce un efect de inhibare comparabil și, în anumite configurații, chiar mai dificil de corectat. Aceasta pentru că recuzarea privește direct exercitarea funcției jurisdicționale în cauza repartizată, iar în dreptul procesual penal român, încheierea de admitere nu este supusă niciunei căi de atac⁴⁷. Sancțiunea disciplinară, oricât de severă, poate fi contestată în instanță⁴⁸, dar recuzarea admisă – nu. Paradoxul merită reținut.

Tocmai de aceea merită menționată funcția corectivă a opiniei separate în dreptul procesual. Dincolo de argumentația sa intrinsecă, în cazul încheierii definitive privind cererea de recuzare, opinia separată devine singurul vehicul oficial prin care un raționament alternativ este consemnat în actul jurisdicțional, pus la dispoziția doctrinei și utilizabil ca reper de practică judiciară pentru cauze similare.

Iar această funcție nu este secundară. În tradiția jurisdicțională europeană, opiniile separate au jucat adesea rolul de „laborator” argumentativ, oferind criterii de corecție pentru deriva majoritară și anticipând, uneori, reorientări ulterioare ale practicii⁴⁹. Or, în speța de față, opinia separată oferă un tipar de analiză care armonizează, fără confuzie, dreptul la un proces echitabil cu independența judecătorului.

⁴⁵ Principiul repartizării aleatorii este consacrat de Legea nr. 304/2022 privind organizarea judiciară, art. 13.

⁴⁶ CEDO, *Danileț împotriva României* [Marea Cameră], hotărârea din 15 decembrie 2025.

⁴⁷ Art. 68 alin. (5) C.pr.pen.

⁴⁸ Recurs la completul de 5 judecători al ÎCCJ, potrivit art. 51 din Legea nr. 305/2022 privind Consiliul Superior al Magistraturii, publicată în M. Of., Partea I, nr. 1105 din 16 noiembrie 2022, cu modificările și completările ulterioare.

⁴⁹ A se vedea, Avizul nr. 11 din 2008 al Consiliului Consultativ al Judecătorilor Europeni privind calitatea hotărârilor judecătorești, pct. 51–52, disponibil la adresa www.coe.int/ccje.

CONCLUZII

Încheierea instanței prin care s-a admis recuzarea judecătoarei RM pe baza unei suspiciuni de lipsă de imparțialitate dedusă din declarații publice generale este vulnerabilă pe patru planuri.

Pe plan *conceptual*, încheierea operează o confuzie între empatia judiciară, ca virtute profesională și instrument cognitiv, și imparțialitatea procesuală, ca garanție juridică verificabilă prin criterii concrete, ancorate în cauza pendinte. Empatia aparține sferei calității actului jurisdicțional, pe când imparțialitatea aparține sferei legitimității procesuale a completului. Planurile sunt complementare, dar nu interschimbabile.

Pe plan *logic*, concluzia privind suspiciunea rezonabilă este obținută printr-un salt demonstrativ insuficient, agravat de renunțarea explicită la analiza conținutului declarațiilor invocate ca temei al recuzării. Instanța doar prezumă ceea ce ar fi trebuit, de fapt, să demonstreze.

Pe plan *sistemic*, extinderea recuzării pe criterii axiologice diluează standardul observatorului rezonabil, vulnerabilizează judecătorul ferm, facilitează eludarea distribuirii aleatorii și induce un comportament defensiv în spațiul public, cu efect de descurajare asupra exprimării profesionale.

Pe plan *convențional*, folosirea opiniilor generale ca temei de îndepărtare procedurală intră în tensiune cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului privind libertatea de exprimare a judecătorilor, care accentuează interesul public al dezbaterilor despre funcționarea justiției și riscul de *chilling effect*.

Studiul a examinat, așadar, o mutație conceptuală cu potențial destabilizator: transformarea empatiei judiciare din virtute deliberativă într-un criteriu implicit de compatibilitate procesuală, apt să fundamenteze recuzarea. Noi susținem că o justiție „umană” nu se obține prin filtrarea axiologică a judecătorilor prin recuzare, ci prin cultură profesională, formare, standarde de motivare și mecanisme ordinare de control judiciar.

Recuzarea nu trebuie transformată astfel, pe nesimțite, din garanție a justițiabilului într-o formă de presiune indirectă asupra libertății de conștiință profesională. Riscul este instituțional, nu doar individual: o justiție mai tăcută, mai conformistă, mai puțin capabilă să își asume rolul critic într-o societate democratică.